

TÁR C Z A.

J E L E N T É S

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM SZÉCHÉNYI ORSZÁGOS KÖNYVTÁRA
NYOMTATVÁNYI OSZTÁLYÁNAK ÁLLAPOTÁRÓL AZ 1910. ÉV IV.
NEGYEDÉBEN.

I.

A *nyomtatványi osztály* anyaga a lefolyt negyedévben kötelesspéldányokban 2742 darab nyomtatványnyal, ajándék útján 490 drb, vétel útján 235 drb, áthelyezés útján 2 drb, összesen 3469 drb nyomtatványnyal gyarapodott. Ezenfelül kötelesspéldányok czimén beérkezett: alapszabály 454 drb, egyházi körlevél 28 drb, falragasz 2936 drb, gyászjelentés 1289 drb, hivatalos irat 197 drb, műsor 322 drb, perirat 17 drb, színlap 1229 drb, zárszámadás 231 drb, különféle 537 drb, vagyis összesen 7740 drb aprónyomtatvány. Vételre fordított: 2935.45 korona, 80.45 franc és 10 márka.

Ajándékaikkal a következők gyarapították a nyomtatványi osztály anyagát: Áldásy Antal, Argentínai konzulátus (4 drb), Balogh Imre Oppova, Bányakapitányság Sarajevo, (2 drb), M. kir. Belügyministerium, Bibliotheca Nacional Rio de Janeiro (23 drb) Bosnyák-Hercegovinai orsz. kormány Bécs, Bayle Robert London. Brassómegeye alispánja, Budapesti tudományegyetem bölcsészeti kara (70 drb), Cambridge philosophical society (8 drb), Dávid László Dunapentele, Dobján László, Dunántúli ev. püspök Pápa (2 drb), Egri egyházmegyei irod.-egyesület, Egyházmegyei hatóság Székesfehérvár és Szombathely, Fejérpataky László, Feldmann Lajos, Fővárosi közmunkák tanácsa, Fraknoi Vilmos (55 drb), Frenkel Bertalan, Gazdasági egyesületek orsz. szövetsége, Gragger Róbert, Györy Tibor, Hampel József (2 drb), Instituto Oswaldo Cruz Rio de Janeiro (2 drb), Iskolai igazgatóságok (178 drb), Jedlicska Pál Nagyszombat, Jozsifovics Miklós Zágráb, József-műegyetem rektora (2 drb), Kais. Akademie der Wissenschaften Wien (4 drb), Kállay András Nyiregyháza, Képviselet-házi iroda (18 drb), Kereskedelemügyi m. kir. Ministerium, Kner Izidor Gyoma (2 drb), Kongl. universitets bibliotek Upp-

sala (2 drb), Kövesligethy Radó (2 drb), Kuthy Zoltán New-York, Landström Ármin Uppsala (12 drb), Magyar kir. állami számvevőszék elnöke, Magyar kir. állatorvosi főiskola (2 drb), Magyar kir. Közlekedési Múzeum igazgatósága, Magyar kir. központi statisztikai hivatal (4 drb), Magyar kir. Miniserelnök, Magyar Könyvszemle szerkesztősége, Magyar Tudományos Akadémia (21 drb), Mazuch Ede Ungvár, Melich János, Milleker Bódog Versecz (2 drb), Museum des Königreichs Böhmen Praga (2 drb), Műbarátok Köre elnöksége, Müller József, Nemzeti Zenede titkára, ifj. Novák Sándor, Országos levéltár igazgatósága Zágráb, Országos vízépítési igazgatóság, Ödöfni László, Publ. i. Rumjancowszkij Muzej Moszkva, Richard Adhemar Geneve, Sági János Keszthely, Schinkó Gyula, özv. Schönherr Antalné Nagybánya, Sebők Zsigmond, Sepsiszentgyörgy tanácsa, Soós Elemér (3 drb), Sopronmegye alispánja, Statist. Zentralcommission Wien (2 drb), Szabó Endre, Szádeczky Lajos Kolozsvár, Szalay Imre (9 drb), Székesfővárosi házinyomda, Szily Kálmán, Sztripszky Hiador, Tietosana Kirja szerkesztősége Helsingfors, Urházy Sándor Petend, Verseczi magyar közm. egyesület, Vértés-Vögerl Ágost, Viszota Gyula, Wlassics Gyula, Zirczi apát.

Nevezetesebb szerzemények: Buzinkai Michael. Compendii logici libri duo. Sárospatak 1668 (15 kor.), Woulu testamentu. Gyulafehérvár 1648 (250 kor.).

A könyvtár helyiségeiben a lefolyt negyedévben 11.324 egyén 25.944 kötet nyomtatványt használt; kölcsön útján pedig 533 egyén 1269 kötetet.

A lefolyt évnegyedben 2446 munka osztályoztatott, a melyekről összesen 3289 czédula készült. Kötés alá készítettett 774 munka 866 kötetben; az Architektura-szokról pedig új katalogus készült.

A köteles példányok átvételére berendezett helyiségbe ez idő alatt 554 csomag érkezett; ugyaninnen 790 levél expediatott, a miből 331 reklamálás volt.

Az 1897: XLI. t.-czikk intézkedései ellen vétő nyomdatulajdonosokkal szemben megindított peres eljárások eredményeként pénzbüntetés és kártérítés fejében az egész 1910. évben befolyt 167 kor. 85 fillér.

II.

A *kézirattár* az 1910. év utolsó negyedében ajándék útján 6 újkori kézirattal, 3 irodalmi levéllel és 1 zenei levéllel, vétel útján 9 újkori kézirattal, 41 irodalmi levéllel, 2 irodalmi analectával, 1 zeneművel, 7 zenei levéllel és 55 Petöfi-ereklyével, áttétel útján 5 újkori kézirattal, 1 irodalmi és 1 zenei levéllel,

hivatalos gyűjtés útján 1 zeneművel, összesen 132 darabbal gyarapodott. Vételre összesen 1105 koronát és 31880 márkát fordítottunk.

Ajándékozók voltak: dr. Frenkel Bertalan, özv. Gillming Ferenczné, dr. Györy-Szabó Károly, dr. Hampel Józsefné, d'Iszo Kálmán és Schopf Endre, kik néhány újkori kéziratot és irodalmi levelet ajándékoztak a kéziratárnak, melyek közül kiemeljük a Schopf Endre ajándékozta XVIII. századi magyar nyelvű szakácskönyvet.

A szerzett anyagban igen becses a Petőfi-ereklyék nagymérvű gyarapodása. 15 drb könyvet sikerült megszerezniünk, melyek a költő könyvtárából származnak. A többi Petőfi-ereklyét Petőfi Zoltán kéziratái és levelezése teszik. A kéziratok között érdekes egy 1722-ből való magyar lovassági regulamentum (a magyar vezényszavak egyik legrégebb kútforrása), Kainachné gróf Hardegg Margaretha német szakácskönyvének 1644-ben Nagy-Lévárdon készült másolata s egy Magyarországon írt bulgár nyelvű evangelium a XVI. századból. Az irodalmi levelestár az Ágoston József hagyatékából származó irói levelekben, valamint néhai József kir. hercegnek Kanitz Ágostonhoz írt 15 levelében nyert becses gyarapodást, míg a zenei gyűjtemény egy Liszt-kézirattal, továbbá Reményi Ede, Hummel, Hauser Miska stb. leveleivel szaporodott.

Az új anyag földolgozásán kívül elkészült a zenei gyűjtemény végleges katalógusa.

Az évnegyed folyamán 52 kutató 163 kéziratot és 1847 irodalmi levelet használt. Kölcsön adtunk 15 esetben 42 kéziratot.

III.

A *hiveltár* gyarapodása: A) Kötelesepéldány: a) nyomdai kimutatással érkezett, csomagokban, 92 évfolyam 12,577 szám; b) számonként 5188 szám; összesen 92 évfolyam 17,765 számban. B) Ajándék: a Délamerikai Egyesült Köztársaságtól, Engel Imrétől (Szeged), dr. Pap Zoltántól, Verbit Belától összesen 2 évfolyam 248 szám. C) Áttétel a könyvosztályból 12 évfolyam 1024 szám. D) Vásárlás Gherga Istvántól (Lugos; 126 korona) 3 évfolyam 560 szám. Végösszeg: 109 évfolyam 19,597 szám.

A könyvtár helyiségében 884 olvasó 1776 kötetet használt, házonkívül 14 olvasó 37 kötet hirlapot; összesen 898 olvasó 1813 kötetet.

Átnézett 109 évf. 15,489 szám. Czédulázott 136 évf., közte 24 új lap. Bekötött 218 kötet.

A nyomdai kimutatással érkezett köteles példányok első ízben a növedéknaplóba jegyeztettek, minden alkalommal pedig

külön nyilvántartó czédulákra. A számonként érkezettek hetenként beosztattak a betűrendben tartott teljes anyagba.

IV.

A *levéltár* törzsanyaga az elmúlt negyedben vétel útján 794 drb, ajándék útján 2109 drb, más osztályból való áttétel útján 1 drb irattal, összesen 2904 drb irattal gyarapodott.

Vételre fordítottatott 6164 korona.

A családi levéltárak száma a lefolyt évnegyedben kettővel gyarapodott: a gróf De la Motte-család levéltárával, melyet özv. báró Skrbensky Ottóné szül. de la Motte Róza grófnő és a Magyary-Kossa-család levéltárával, mely Magyary-Kossa Sámuel letéteményéből került a Múzeumba. E két levéltárral a letéteményezett levéltárak száma 88-ra emelkedett. Kiegészítést nyert a régebben letéteményezett levéltárak közül a Berzeviczy-család levéltára 1 darabbal, a melyet Berzeviczy Albert v. b. t. t. letéteményezett.

A törzslévélár gyarapodásából 20 drb esik a középkori, 149 drb az újabbkori iratok csoportjára, 716 drb az 1848/49-es iratok csoportjára, 15 drb a címeres levelek, 2 drb a czéh-iratok csoportjára, a gyászjelentések csoportjára pedig 2001 drb.

Ajándékaikkal néhai dr. Reiner Zsigmond, Königmajer Ilona, Josipovics Miklós, Mautner László, dr. Dévai Gyula, id. Szinnye József és a budapesti tábori főpapi hivatal illetve a cs. és kir. közös hadügyministerium gyarapították a levéltár anyagát.

Az évnegyedes szerzemények között első sorban meg kell említeni az 1848/49-i honvédsereg halálozási anyakönyvét a reá vonatkozó iratokkal együtt. E nagyértékű darab az 1848/49-i honvédsereg központi halálozási nyilvántartó anyakönyve, mely az elhunytak nevének és elhalálozási napján kívül a csapattest megnevezését, melynél az illető szolgált, a halál okát, az eltemetés helyét, a temető lelkész nevét stb. tartalmazza. A szabadságharcz e becses ereklyéjére, melynek sajnos, A betűje hiányzik, Várady Géza apát, a budapesti tábori hivatal főpapja hívta föl a könyvtár figyelmét s az ő közbenjárására a cs. és kir. hadügyministerium engedelmével e becses darab a könyvtár tulajdonába ment át. A könyvtár az átengedett anyakönyvről egy hiteles másolatot készített, a melyet a tábori főpapi hivatalnak szolgáltatott át.

Kiemelendők továbbá a negyedéves szerzemények közül a Kreith Bélától megvásárolt 1848/49-es emigrációs iratok, melyek a tőle már régebben megvett iratokat szervesen kiegészítik. Rendkívül érdekesek azok az 1848/49-ből származó levelek — szám szerint 10 drb — melyeket Domahidy Ferenc

a családjának egyes tagjaihoz intézett és a melyekben azokról a hadi eseményekről, melyekben neki is része volt, közvetlenül és keresetlenül ad értesítést.

A középkori iratok közül megemlítendő II. Ulászló királynak 1508-ban fia, II. Lajos nevében kiállított koronázási hitlevele, mely egy a III. évnegyedben eszközölt vétel kiegészítésekép utólag küldetett be.

A czimereslevelek gyűjteménye a következő darabokkal gyarapodott:

1. 1569 július 15. Miksa király czimereslevele Vizkelety Gergely részére. Eredeti. 2. 1582 május (?) 27. Pozsony. Miksa király czimereslevele a Kewrtessy-család részére. Eredeti. 3. 1589 május 28. II. János király czimereslevele a Benkner-család részére. Szöveg és czimerkép egyszerű XX. századi másolata. 4. 1608 márczius 5. Rudolf király bárói oklevele a Vizkelety-család részére. Eredeti, csak töredékekben van meg. 5. 1613 augusztus 5. Szászsebes. Betlen Gábor czimereslevele Olasz Gergely részére. Eredeti. 6. 1620 augusztus 28. Gyulafehérvár. Bethlen Gábor czimereslevele a kökényérkereszturi Kozma-család részére. Eredeti. 7. 1631 december 14. Kolozsvár. I. Rákóczy György czimereslevele a Nagy-család részére. Eredeti. 8. 1643 május 1. Gyulafehérvár. I. Rákóczy György czimereslevele a Kozma-család részére. Eredeti. 9. 1659 november 30. Pozsony. I. Lipót czimereslevele a Turóczy- és Botka-családok részére. Eredeti. 10. 1700 július 10. Bécs. I. Lipót czimereslevele Wernika másképp Tecsí János részére. Eredeti. 11. 1753 október 12. Bécs. Mária Terézia grófi oklevele a Klobusiczky-család részére. Eredeti. 12. 1759 április 3. Bécs. Mária Terézia czimereslevele a Puskár-család részére. Eredeti. 13. 1768 december 15. Bécs. Mária Terézia czimereslevele a Feigl-család részére. Eredeti. 14. 1792 november 28. Bécs. II. Ferencz czimereslevele a Polimberger-család részére. Eredeti. 15. 1801 május 15. Bécs. II. Ferencz czimereslevele a Pálmalfy- (Polimberger) család részére. Eredeti. Azonkívül a letéteményezett de la Motte-levéltárban őriztetik I. Ferencz császárnak, Mária Terézia férjének Iolly des Aulnois de la Motte Ferencz Károly Hyacinth részére 1754 május 2-án Bécsben kiadott bárói és 1760 márczius 28-án Bécsben kiadott grófi oklevele. A Magyar-Kossa-levéltárban pedig a családnak II. Rudolftól 1599 április 1-én Prágában adományozott nemesi levele a czimerkérő folyamodvánnyal együtt, úgy hogy a czimereslevelekben az összes gyarapodás 18 darabot tesz ki.

A lefolyt évnegyedben 67 kutató 23.212 drb iratot használt. Kikölcsönöztetett 3 térítvényen 54 irat.

A negyedévi szerzemények földolgoztattak, kivéve a Magyar-

Kossa-levéltárát, melynek rendezéséhez még nem lehetett hozzáfogni. Folytattatott a Türr-iratok rendezése, a mely munka a levéltár személyzetének három tagját állandóan foglalkoztatta. A munka annyira előrehaladott, hogy a következő évnegyedben előreláthatólag teljesen be lesz fejezve. Rendeztetett a gróf de la Motte-család levéltára is, a mely 34 drb XVIII. századi iratot foglal magában.

A BUDAPESTI M. KIR. TUDOMÁNYEGYETEM KÖNYVTÁRA 1908-BAN.

Ferenczi Zoltán, a budapesti m. kir. egyetemi könyvtár igazgatója, a vezetésére bízott intézet 1908. évi állapotáról a következő jelentést terjesztette a nmélt. vallás- és közoktatásügyi minisztérium elé:

Az egyetemi állandó könyvtárbizottság 1908 január 30-án tartott ülésén, mint már azelőtt is több ízben, behatóan foglalkozott a budapesti egyetemi könyvtár hiányaival és azokból eredő bajaival.

E tárgyalás eredménye a tekintetes Egyetemi Tanácsnak egy részletes memoranduma, melyben az egyetemi könyvtár részére egy új modern könyvtárárpület emelésének szükségét hangsúlyozza.

A memorandum Nagyméltóságodhoz fölterjesztetett s annál nagyobb bizalommal várjuk figyelembevételét, mivel a kolozsvári egyetemi könyvtár Nagyméltóságod kegyes jóindulatából, aránytalanul kisebb hivatást teljesítő viszonyok között is, csak nemrég a kor igényeinek megfelelő fényes hajlékot nyert.

Ugyancsak lényeges hiánya az egyetemi könyvtárnak, hogy megfelelő szervezeti szabályzata még nincsen. Az érvényben levő szabályzat még 1888-ból való. Ez 1892-ben és 1902-ben módosított; tényleg azonban az egész szabályzat elavult s épen nem tünteti föl hiven a jelen állapotot.

Ezért már 1902-ben készítettem egy szabályzattervezetet, melylyel a könyvtárbizottság, valamint a tekintetes Egyetemi Tanács többször foglalkozott. Azonban a javaslat maig sem nyert megerősítést.

Az elmúlt évben jelentettem, hogy a nagy olvasóterem könyvállománjának revízióját bevégeztük.

Az egyetemi orvostanárok által ajánlott művekről pontos jegyzéket készítettem, mert az olvasótermi felszerelés abban látszott leghiányosabbnak. Most már csak a művek beszerzéséről kellene intézkedni. Ez azonban az egyetemi könyvtár rendes évi átalányából nem történhetik meg, melyet a rendes évi beszerzések teljesen kimerítenek, hanem csak külön állami átalánnyal volna lehetséges.